

DOLAPTAN TEMAŞA 1890

Ahmet Mithat Efendi (1844-1912)

KİŞİLER

Behram Ağa 40-50 yaşlarında olan Süleymaniyeli Behram Ağa, epeyce zengin yağlıkçı olarak adlandırılan çeyizlik eşya satan bir esnaftır. İki arkadaşının oyunu yüzünden başına gelenlerle ana karakterlerden biri olan Behram Ağa, olgun ve sakin tavrı ile yaşadığı sıkıntılı durumdan anının akı ile çıkmayı başarır. Evli ve çoluk çocuk sahibi olan Behram Ağa'nın aşüfte bir kadının evine denk gelmesi ile yaşadığı kısa süreli heyecan ona büyük bir azap olarak geri döner. İyi niyeti sayesinde diğerleri gibi ölmekten kurtulur.

Ahmet Ağa 40 yaşın üzerinde bir paşa ağası olan Ahmet Ağa, etraftan soruşturduğu ve namusuna güvendiği kendinden yaşça çok genç olan dilber Leyla ile evlenir. Karısı belalisına vermek üzere Ahmet Ağa'nın paralarını kullanır. Eve adam attığından habersiz olan paşa ağası bir akşam şahit oldukları karşısında namusuna leke sürülmesini gururuna yediremez ve karısı ile belalisını öldürür. Belinde hançer ile gezen Ahmet Ağa aslında sakin ve uyumlu bir kişi olmasına rağmen gururu ağır basar ve mecburen elini kana bular.

Zorlu Mustafa Ahmet Ağa'nın karısı Leyla'nın belalisi olan Zorlu Mustafa, sevdiği kadının zengin biriyle evlenmesine göz yummuş ve ondan para alan yeniçeri askeridir. Heybeti ve güçlü kolları ile kendine güvenen Mustafa ters bir adamdır. Sinirli, inatçı ve haşin bir kişiliği olan Zorlu Mustafa edepsiz tavırları ile Ahmet Ağayı sinirlendirmeyi başarır ve sonunda hançer ile öldürülür.

Leyla Henüz 22-23 yaşlarında olan güzeller güzeli dilber Leyla, romandaki tek kadın kahraman olması ile öne çıkar. Fettan ve aşüfte olan Leyla, Behram Ağa'dan para koparmak için evli olmasına rağmen onu evine alır fakat önce belalisına daha sonra da kocasına yakalanınca ne yapacağını bilemez. Ahlaksızlığı ve duyarsız yapısı nedeni ile onun da sonu ölüm olur.

ÖYKÜ

Helva Sohbeti. Balat mahallesinde Kesmekaya denilen bir yerde bulunan esnafın helva sohbeti yapması ile başlayan bölümde sohbetin içeriği ve nasıl yapıldığı üzerinde durulur. Uzun kış gecelerinde pek çok insanı eğlendirdiği ve bilgilendirdiği vurgulanırken sohbet mahalline gelen insanların geç saatlere kadar evlerine gitmedikleri üzerinde durulur. Fakat bir süre sonra farklı bir şekle dönüştüğü için helva sohbetleri devlet eliyle yasaklanır. Zira geceleri oynanan oyunlarda birbirlerine istediklerini yaptırma hakkı tanıyan insanlardan biri bir gün oyunda yendiği adamın başı kapalı kızının arkadaşları önünde raks etmesini isteyince durum hayli farklı bir boyut alır. Kızının düştüğü durumdan dolayı intikam almak isteyen adam büyük hırsıyla ertesi gün o adamı yener ve adamı her istediğini yapma kuralı gereği dut ağacına asar. Bu ölüm nedeni ile Edirne valisi sohbetlere son verilmesini emreder. En son yaşanan sohbetlerin birine katılmaya karar veren Balat'lı üç arkadaş sohbet öncesi bir meyhaneye gidip içmeye karar verirler.

Meyhane Sohbeti. Yahudi geleneklerinin anlatılması ile başlayan bölümde onların dini kuralları gereği her şeyin tazesini yerine çürüğünü yediği bilgisi ile devam eder. Yahudi asıllı meyhanecilerin en güzel ve kaliteli şarapları almak için kontrollü davrandıkları bilgisi verilir. Liman İskelesinde içmeye başlayan arkadaşlardan ikisi meze alma bahanesi ile adı Behram Ağa olan arkadaşlarına oyun etmek üzere yalnız bırakılır. Saatler ilerledikçe Yahudi mahallinde yalnız başına kalmaktan endişe duyan Behram Ağa arkadaşlarının hesabı ödetmek için kendisine oyun ettiğini ve hesabı ödeyerek onlar gibi arkadaşlarına oyun oynama planları düşünür.

Kendi Açılan Kapı. Behram Ağa arkadaşlarının gittiğini düşündüğü helva sohbeti evini ararken yolunu kaybeder ve çıktığı bayırlardan dolayı yaşı gereği soluk soluğa kalır. Ve kendini hiç bilmediği bir evin kapısında bulur. Duvar diye yaslandığı kapının açılması ile irkilen Behram Ağa, karşısında genç ve güzel bir kadın görünce hepten hayretlere düşer. Üstelik kadının adeta kendi karısı gibi sıcak ve samimi davranması da Behram Ağa'yı düşündürür.

Zorla Misafirperverlik. Behram Ağa utançla kadına kendini açıklamaya çalışırken kadın gayet rahat tavırlarla Behram Ağa'yı evine davet eder. Sohbet yapılan yerin uzakta olduğunu söyleyen kadın güzel bir masa kurmak sureti ile kendisini eğlendirebileceğini söylemesi adamı daha da şaşırtır. Hatta

yapılan iffetsiz teklife yaşı başı gereği utanç duyan Behram Ağa gitmek için yola yöneldiyse de kadın tehditkâr bir tavırla reddedilmeyi kabul etmez ve adama bela olmayı başarır. Parası için adamı zorla eve almayı başaran kadın kendisini eğlendirmek maksatlı Behram Ağa için rakı sofrası kurmakla işe başlar. Hem güzelliği hem zekâsı hem de tatlı dili ile Behram Ağa baştan çıkar ve böylesine mükemmel gördüğü Leyla isimli cariye ye yüreği ısınır.

Zorlu Mustafa. Bölüm Dilber'in belalı Zorlu Mustafa'nın eve gelmesi ile başlar. Heybeti ile korkutan yeniçeri, Behram Ağa'yı da Dilber'i de endişeye düşürür. Dilber, Behram Ağayı hemen dolaba saklar ve her şeyi yoluna koyacağını söyler. Dolabın içine giren Behram Ağa yaşadığı tatlı dakikalarla dolu bir hayal âleminden gerçek dünyaya geçiş yapmış olur. Pek çok tehditle belalı olduğu Dilber'i korkutmaya çalışırken Dilber'in kocası da eve gelir.

Koca. Kapıda paşa kocası Ahmet Ağa belirince Dilber'i bir korku sarar ve belalılarından başka bir odadan geçerek sessizce evi terk etmesini ister. Böyle bir durumda kaçıp gitmeyi bir türlü gururuna yediremeyen yüzüstü Mustafa da kabadayılığına leke sürülmemesi için hiçbir yere kıpırdamaz. Derken şüphelenip kapıyı kırıp gelen Ahmet Ağa, gördükleri karşısında sakin davranır ve köşesine oturarak karısının aşüfteliğini adama kan dökmeden halletmeye çalışır. Lakin başarılı olamaz.

Kan. Ahmet Ağa kendisini umursamayan ve heybetine güvenen Zorlu Mustafa'ya namusuna laf getireceği için son kez uyarısını yaptıktan sonra tek seferde sorani hançeri ile öldürür. Daha sonra hiçbir şey olmamış gibi bir soğukkanlılıkla karısı Leyla'dan kahve ister. Ahmet Ağa, kahve geldikten sonra Leyla'nın tam eğildiği sırada saçlarını bir eliyle dolayıp diğer eliyle de soranisi ile boynundan kanlar akıtan bir caniyeye dönüşür. Bu durum dolapta saklanan Behram Ağa'yı daha da ürkütür. Dolabın içinden olana bitene şahit olurken tüm olanlardan pişmanlık duyan Behram Ağa türlü düşüncelerle bayılıp ayılır.

Dolaptan Temaşa Eden. Bir süre sonra odaya Dilber'in kedisinin girmesi ile başlayan bölümde Behram Ağa deşifre olur. Kedinin dolaba doğru yaptığı hareketler ve sesler Ahmet Ağa'yı şüpheye düşürür ve tam dolaba doğru gelecekken Behram Ağa bir cesaretle kendini Ahmet Ağa'nı ayakları altına atar. Kendisini dinlemesi için yeminler verir. Ahmet Ağa anlayışlı davranarak bu kadar kendisini ifade etmek isteyen adamı kırmaz ve dinler. Ahmet Ağa, Behram Ağa'nın dürüst tavrına inanmak ister ve bir süre düşündür.

Yemin ve Anlaşma. Ahmet Ağa namaz kılip Kuran'a el basmak sureti ile kendisi vefat edene kadar bu sırrı kimse ile paylaşmayacağına yemin etmesi için Behram Ağa'yı başka bir odaya alır. Denilenleri yerine getiren Behram Ağa, yemini tereddütsüz uygular. Akabinde anlattıklarının doğruluk payı için Kesmekaya'da ki helva sohbetine gitmek isteyen Ahmet Ağa orada da adamın doğru söylediğine şahit olunca rahatlar ve Behram Ağa'nın canını bağışlar. Behram Ağa arkadaşları her ne kadar ısrar etse de yaşadıklarını anlatmaz ve bu sır Ahmet Ağa ölünceye dek saklanır.

TEMALAR

Ahlak Dolaptan Temaşa adlı romanın temasını dolap içinde dolap çeviren bir kadının öldürülmesi ve yaptığı ahlaksızlık gereği dolaptan bunu izleyen masum bir adamın cinayetten kurtulması oluşturur. Namus cinayeti olarak göze çarpan olayda evlilikte kadının ve erkeğin ahlaki değeri sorgulanır.

KARAKTER ANALİZİ

Behram Ağa(Açık)

Karakter 40-50 yaşlarında olan Süleymaniyeli Behram Ağa, epeyce zengin yağlıkçı olarak adlandırılan çeyizlik eşya satan bir esnaftır. İki arkadaşının oyunu yüzünden başına gelenlerle ana karakterlerden biri olan Behram Ağa, olgun ve sakin tavrı ile yaşadığı sıkıntılı durumdan anlının akı ile çıkmayı başarır. Evli ve çoluk çocuk sahibi olan Behram Ağa'nın aşüfte bir kadının evine denk gelmesi ile yaşadığı kısa süreli heyecan ona büyük bir azap olarak geri döner. İyi niyeti sayesinde diğerleri gibi ölmekten kurtulur.

Aktiviteler Akşamları helva sohbetlerine katılarak kendisine eğlence edinen Behram Ağa, arkadaşları ile bir arada olmaktan hoşlanır. Dostları ile meyhaneye gitmek ve nargile içmek gibi kendince keyif aktiviteleri vardır.

ÖRNEK ANILAR

Olgun/Sakin. Arkadaşlarının kendisine ettiği oyunu gururuna yediremeyen Behram Ağa, onlara daha üstün geleceği bir oyun planı kurar. Niyeti Yahudiler tarafından hırpalandığına arkadaşlarını

inandırarak onları kendi planlarından daha fazla korkutmaktır: “Behram Ağa da, “Siz beni kendi hakkınızda meraka düşürüp korkutmak için meyhanede yalnız bırakıp savuştunuz ama işte adamı asıl böyle korkuturlar” diyerek nail olduğu üstünlükle iftihar eylesin.”

Endişeli. Kadının belası eve gelip de dolabın kapısına doğru her yaklaştığında Behram Ağa bir endişeye kapılır: “Artık Zorlu Mustafa yük kapısına her geldiğinde Behram Ağa’nın canı gitmekte ve her gittiğinde yaşama umudu geri gelmekte ve bu işkencelerle geçen dakikaların her biri bir yıl hükmünü almaktaydı. Bin tövbeyi birden ediyor. Böyle bir fuhuş mahalline bir daha gelmeyeceği tövbesi değil! Bu maceranın zaten ilk ve son macera olduğu ve olacağı katiyen muhakkaktır.”

İyi niyetli. Yaşı başı ve ahlakı gereği Leyla kıza el sürmeyi aklından geçirmemiş olan Behram Ağa, yaşadığı tehdit şokundan sonra evde yeme içmeye mecbur bırakılır. Fakat iyi niyeti sayesinde saklandığı dolaptan sağ çıkmayı başarır: “Artık bu halde Behram Ağa için de tereddüt etmeksizin ve düşünmeksizin bir hareket farz oldu. “Aman!” diye katilin ayaklarına kapanıverdi. Birdenbire ortaya çıkan bu şey bir hayal midir, bir hakikat midir diye gereği gibi ürküntüye düşen katil, iki üç adım geriye çekilerek heyecanla sordu: -Sen kimsin? Pek çabuk söyle! –Aman Allah aşkına, söyletmeksizin bana kıyma!”

Dürüst. Ahmet Ağa namaz kılması için Behram Ağa’nın ağızını arar ola ki gusül gerek derse onu da öldürmeye niyetlenir lakin gayet dürüst bir şekilde abdestini bozmadığını dile getirir: “-Seni beni yaratan Yüce Allah’ın büyüklüğüne yemin ederim ki şu fettan karının tehdidiyle geceyi burada geçirmeye rıza gösterdiğim zaman büyük abdestimi bozmamaya kesin kararla rıza göstermişim. Küçük abdestimi tazelersem Kelamullah’a el basabilecek yetkiyi elde etmiş olurum. Gusle ihtiyacım yoktur.”

Ahmet Ağa(Uyumlu)

Karakter 40 yaşın üzerinde bir paşa ağası olan Ahmet Ağa, etraftan soruşturduğu ve namusuna güvendiği kendinden yaşça çok genç olan dilber Leyla ile evlenir. Karısının belalısına vermek üzere eve adam attığından habersiz olan paşa ağası bir akşam şahit oldukları karşısında namusuna leke sürülmesini yediremez ve karısı ile belalısını öldürür. Belinde hançer ile gezen Ahmet Ağa aslında sakın ve uyumlu bir kişi olmasına rağmen gururu ağır basar ve mecburen elini kana bular.

Aktiviteler Devleti için çalışan Ahmet Ağa’nın en büyük zevki evine gelip eşinin elinden kahve içmektir.

ÖRNEK ANILAR

Sakin. Kendi evinde başka bir adamı karısı ile baş başa görmesine rağmen sakinliğini korur ve gitmesi için Zorlu Mustafa’ya zaman tanır: “-Evet! Sana da kıymak istemem. Senin ne kabahatin vardır. Çağrılmışsın gelmişsin. Bununla beraber kendi namusumu da kurtarmak için rica ederim şuraya ka önüne kadar çıkalım. Ben bu aşüfteyi boşayayım. Bir kere benim nikahımdan çıkmış ve böylece namusum kurtulmuş olsun da sonra ben başımı alıp çıkayım gideyim, sen burada kal, var sefana bak.”

Mert. Zorlu Mustafa’yı öldürmeden evvel bir güzel uyarın Ahmet Ağa evini, gururunu ve namusunu korumak üzere adamı ikaz ederek öldürür: “- Öyleyse gerçekten de yerinden bile kımıldanmaya vakit bulamayacaksın. Öyleyse sen buradan çıkmaya razı olmadığın için ben canını cesedinden ayırıp çıkaracağım. Dediyse de daha bu son sözün ilk kelimesi olan “öyleyse” kelimesini söyler söylemez sanki kuvvetli bir yay ile hareket ettirilmiş gibi yerinden fırlayan Paşalı yiğidi, yine o son sözün son kelimesi olan “çıkaracağım” kelimesini söylediği esnada gerçekten Zorlu Mustafa’nın sol göğsü üzerine savurduğu sorani, üç dört kaburga kemiğini birden kalem gibi çalıp açtığı kapağı, yürek kesilmiş ve bir çanağa konmuş gibi o kapak içine konulmuş olarak yeniçerinin sol tarafına doğru düşürüvermişti.”

Kindar. Karısının her şeyi var iken böyle bir ahlaksızlık yapmasını kendine yediremeyen Ağa, başta eşini öldürmeyecekmiş gibi ondan kahve ister fakat kahvesi geldikten sonra öldürmeyi kafasına koyar: “Zavallı herif! Bir kahpe uğruna gebermekten çok eşekçesine bir kibir ve gurur uğruna canından oldu! Fakat ah hınzır aşüfte! Asil sebep o oldu. Ben bu dağ gibi kahramana kıyar mıydım? Hay eşek hay!”

Anlayışlı. Dolapta saklandığı yerden çıkan Behram Ağa’yı dinleyip anladıktan sonra gördüklerini kimseye anlatmaması şartı ile başışlar: “-Korkma! Emin ol! Gel şuraya otur! Kim olduğunu ve buraya nereden ve nasıl geldiğini bana anlat! Hem de işin dosdoğrusunu söyle ki bu akşam üçüncü kanı senin

vücudundan akıtmayayım. Sen de bana acı! Sen de bana merhamet et! Baksana insan kasabı kesildim.

Zorlu Mustafa(Mantıksız)

Karakter Ahmet Ağa'nın karısı Leyla'nın belalısı olan Zorlu Mustafa, sevdiği kadının zengin biriyle evlenmesine göz yummuş ve ondan da para alan yeniçeri askeridir. Heybeti ve güçlü kolları ile kendine güvenen Mustafa ters bir adamdır. Sinirli, inatçı ve haşin bir kişiliği olan Zorlu Mustafa edepsiz tavırları ile Ahmet Ağayı sınırlendirmeyi başarır ve sonunda hançer ile öldürülür.

Aktiviteler Evli bir kadınla gönül eğlendirir. Rakı sofrasından hoşlanır.

ÖRNEK ANILAR

Yüzsüz. Belalısı olduğu Leyla'yı hem kıskanan hem de başka bir erkekten para getirmesi için elleri ile evlendiren Zorlu Mustafa yüzsüz bir adamdır: “-Hayır korkma! Kocana hiçbir zararım dokunmaz. Zaten ona varmak için ben sana bir kere izin verdim mi vermedim mi? O iş bitti. Şu var ki heriften parayı biraz fazlaca yolmalısın. Bana verdiğin para, rakıya bile yetişmiyor. Tütünü veresiye almaya mecbur oluyorum. Anladın mı? Eğer bu dediklerimi yapmayacak olursan işte o zaman kocanı da çekemez olurum.”

Terbiyesiz. Kendisini evde basan Leyla'nın kocasına adam alttan alan sakin bir tavırla konuşmasına rağmen gayet tahrik edici ve terbiyesizce konuşur: “-Keyfim isterse bilirim, keyfim istemezse bilmeyiveririm. Ne demek istiyorsunuz sanki?”

İnatçı. Zorlu Mustafa kötü bir gurur yaparak inatla adamın evinde kalmaya ve Ahmet ağanın karısına asılmaya devam eder: “-Buraya ne maksatla gelmiş olursam olayım. Fakat her kimin olursa olsun emriyle buradan dışarıya çıkmak, yüzüme tükürmekle bir olur. Cesedime tükürtürüm, yüzüme tükürtmem.”

Kibirli. Kendi namını düşünen Zorlu Mustafa adamın düştüğü durumu hiçe sayarak bencilce kendini yükseltmeye çalışır: “-Yok! İşte bundan acele etmeyelim. Teklif gerçekten yiğitçesine bir teklif, ama o yiğitlik sende kalıyor. Çünkü beni buradan çıkarmış oluyorsun. Bende ise kepezellikten başka bir şey kalmıyor. Çünkü senin ettiğin tekliften korkup emre itaat etmiş oluyorum. Benim gibi bir kabadayı böyle bir teklifi kabul edebilir mi?”

Leyla(Mantıksız)

Karakter Henüz 22-23 yaşlarında olan güzeller güzeli dilber Leyla, romandaki tek kadın kahraman olması ile öne çıkar. Fettan ve aşüfte olan Leyla, Behram Ağa'dan para sızdırmak için evli olmasına rağmen evine alır fakat önce belalısına daha sonra da kocasına yakalanınca ne yapacağını bilemez. Ahlaksızlığı ve duyarsız yapısı nedeni ile onun da sonu ölüm olur.

Aktiviteler Evine erkek atarak para kazanma telaşında olan Leyla, erkeklerle bir arada olmaktan ve onlara hizmet etmekten hoşlanır.

ÖRNEK ANILAR

Ahlaksız. Behram Ağa yanlışlıkla evine düştüğünde adamı eve atıp parasını almak için tehdit eden Leyla ahlaksız teklifi ile adamı mecbur bırakır: “Şu dakikada halk camiden çıkıp kahveye gitmek üzeredir. Avazım çıktığı kadar yangın var diye haykırıyorum. Âlemi buraya toplarım. Sonra da ‘Bu adam kapımı omuzlayıp içeri girdi. Benim hakkımda türlü türlü kasıtlarda bulundu. Can kurtaran yok mu? Diye veririm patırtıyı! Veririm gürültüyü! Nihayet kolluktan yeniçeriler getirip sizi teslim ederim. Ondan sonra nerelere gidip ne kadar cerimeler vereceğinizi ve hatta ne kadar falaka değnek yiyeceğinizi siz düşünmelisiniz.”

Aşüfte. Evine aldığı yabancı adama kendi kocası kadar yakın davranan Leyla, bu tavrı ile Behram'ı dahi şaşırtır: “Bizim Behram Ağa, aşağıya inen kadın, yabancı bir erkeği gördüğü zaman ürküp korkacak diye tahmin etmişiyse de kadında öyle ürküntüye, korkuntuya dair hiçbir hal ve tavır göremeyince hayrete düştü kaldı. Sanki o ev kendi eviymiş, sanki o kadın kendi karısı ve kendisi onun kocasıymış da gelişini bekleyen kadın kendini karşılamaya geliyormuş gibi, tam bir güler yüzle ve nezaketle, “Buyurunuz efendim!” demesin mi?”

İkiyüzlü. Mustafa'nın belasından kurtulmak için ona ayrı diğerine ayrı davranan Leyla, herkesi elinde oynatmaya çalışır: " –Ayaklarının altını öpeyim Mustafacığım! Öteki odaya çekil de herifin doğruca buraya girmek âdeti olduğundan seni görmesin. O buraya girdikten sonra sen de yavaşça merdivenden aşağı iner, kapıdan çıkıp gidersin. –Ne dedin, ne dedin? Kapıdan çıkar gider miyim dedin? Pir ol be Leyla! Sen beni hiç tanıımıyorsun? Kapıdan çıkıp gitmek şöyle dursun, bu odadan kalkıp öteki odaya gitmek bile benim kabadayılığıma dokunmaz mı?"